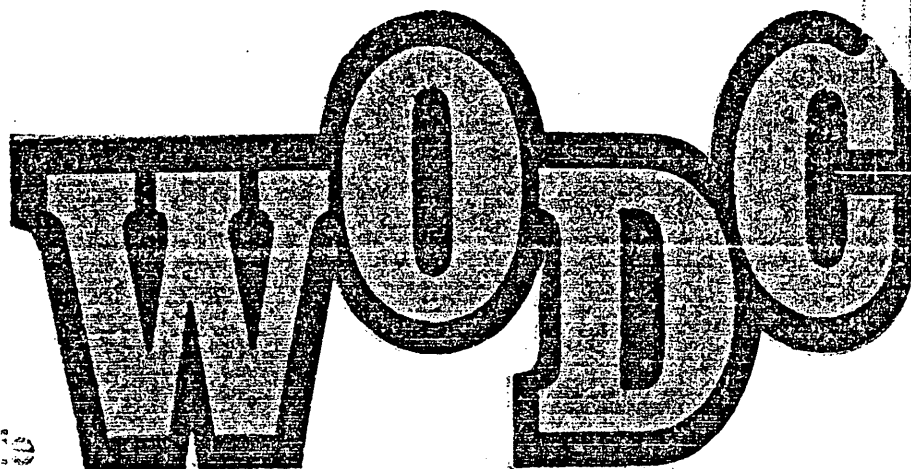

onrustgeveelens in nederland

ONRUSTGEVOELEN IN NEDERLAND

Rapporteurs:

Drs. C. Cozijn

Mr. J.J.M. van Dijk

<u>INHOUDSOPGAVE</u>	<u>blz.</u>
I. INLEIDING	1
II. OPZET EN METHODE VAN ONDERZOEK	3
II.1. <u>Steekproef en materiaalverzameling</u>	3
II.2. <u>De vragenlijst</u>	3
III. HET OORDEEL OVER DE MISDAADPROBLEMATIEK	5
IV. ONRUSTGEVOELEN IN DE SAMENLEVING	8
V. WIE ZIJN DE PERSONEN MET DE HOGE ONRUST- SKORES	11
VI. VAN WELK TYPE DELIKT GAAT DE MEESTE DREIGING UIT?	14
VII. WAAR HANGEN ONRUSTGEVOELEN VERDER MEE SAMEN?	16
VIII. MOGELIJKE KONSEKVENTIES VAN ONRUSTGEVOELEN	19
IX. KONKLUSIES	26

Bijlage:

Het begrip korrelatie-koëfficiënt.

Overzicht onderzoekrapporten W.O.D.C.

I. INLEIDING

Eén van de onderwerpen waaraan tijdens de behandeling van de Justitiebegroting 1974 door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aandacht werd besteed was de ontwikkeling van de kriminaliteit in Nederland. Sommige kamerleden spraken daarbij hun verontrusting uit over de omvang en de ernst van de kriminaliteit in Nederland en verwezen daarbij onder meer naar berichtgeving in de persmedia. Anderen daarentegen meenden, dat er geen reden was voor bijzondere zorg.

Deze discussie was aanleiding om binnen het Ministerie van Justitie een Stuurgroep Preventie Criminaliteit in te stellen, die tot taak kreeg om het vraagstuk van de (toenemende) kriminaliteit nader te bestuderen.

Op verzoek van deze stuurgroep werden door het W.O.D.C. een aantal onderzoeken uitgevoerd. Eén van deze onderzoeken had ten doel om de meningen en gevoelens van de bevolking over het kriminaliteitsvraagstuk te peilen. Over de voornaamste uitkomsten van dit onderzoek zal hier worden gerapporteerd. Bij de interpretatie ervan zal gebruik worden gemaakt van de resultaten van enkele andere onderzoeken op dit gebied die recentelijk zijn verricht.

Een onderzoek naar de meningen en gevoelens van het publiek over het kriminaliteitsvraagstuk is om verschillende redenen relevant.

Ten eerste is het voor de overheid belangrijk om te weten welke prioriteit de preventie van kriminaliteit naar het oordeel van de bevolking zou moeten hebben binnen het totale overheidsbeleid. Hoe urgent is naar het oordeel van het publiek het kriminaliteitsprobleem in verhouding tot de andere maatschappelijke problemen?

Een tweede reden om de meningen en gevoelens van het publiek over het misdaadprobleem te peilen is gelegen in de omstandigheid dat deze meningen en gevoelens mede de marges bepalen waarbinnen kan worden voortgegaan met de humanisering van de strafrechtspleging. Een concreet voorbeeld hiervan vormen de requisitoirs van Officieren van Justitie waarin onder verwijzing naar de bestaande onrustgevoelens relatief hoge straffen worden geëist. Ook in meer algemene zin echter moet bij de uitvoering van mogelijke beleidsvoornemens op strafrechtelijk gebied rekening worden gehouden met de publieke opinie. Men kan hierbij bv. denken aan de terugdringing van de korte vrijheidsstraf, de uitbreiding van het aantal open inrichtingen en de experimenten met alternatieve sancties.

Een derde reden om aandacht te besteden aan de onrustgevoelens vormt het gevaar dat een deel van de burgerij ten gevolge van dit soort gevoelens niet alleen aan misdaadpreventie zal gaan doen, maar ook de neiging zal vertonen "het recht in eigen hand te nemen". Voor de overheid is het van het grootste belang mogelijke initiatieven die tenderen naar "eigen opsporing" of "eigenrichting" vroegtijdig te signaleren.

Een laatste argument voor een onderzoek op dit gebied is gelegen in de nadelige gevolgen die sterke gevoelens van onrust kunnen hebben voor de betrokkenen zelf. Reële angstgevoelens vormen op zichzelf een ernstige aantasting van het welzijn. Daarnaast kunnen onrustgevoelens er toe leiden dat men 's-avonds niet meer (alleen) de straat op durft.

Ook een dergelijke vorm van voorzichtigheid zal vaak een aantasting van het welzijn betekenen.

Teneinde vanuit het hierboven geschetste perspectief inzicht te krijgen in de meningen en gevoelens van de burgerij over de misdaadproblematiek werd een onderzoek opgezet waarin de volgende vragen aan de orde kwamen:

- a. Hoe belangrijk vindt de Nederlandse bevolking het misdaadprobleem in verhouding tot de andere maatschappelijke vraagstukken?
- b. In welke mate komen er onder de Nederlandse bevolking onrustgevoelens voor over de (ontwikkeling van de) kriminaliteit?
- c. Bij welke bevolkingsgroep zijn de meeste onrustgevoelens aanwezig?
- d. Van welk type kriminaliteit gaat voor de bevolking of bepaalde delen van de bevolking de sterkste dreiging uit?
- e. Waar hangen onrustgevoelens verder nog mee samen?
- f. Wat zijn de konsekwenties van sterke onrustgevoelens voor het gedrag van betrokkenen?

II. OPZET EN METHODE VAN ONDERZOEK

II.1. Steekproef en materiaalverzameling

Voor de beantwoording van de hierboven genoemde onderzoeksvragen moesten rechtstreeks bij de bevolking gegevens worden verzameld. Daarom werd aan een representatieve steekproef uit de Nederlandse bevolking van 16 tot 75 jaar een mondeling interview afgenomen. De vraaggesprekken werden gehouden gedurende de eerste volle week van de maand maart 1975.

Gedurende deze week en de onmiddellijk daaraan voorafgaande weken hebben zich in ons land geen sensationele gevallen van ernstige criminaliteit, zoals gijzelingen, voorgedaan.

De oorspronkelijke steekproef bestond uit 1508 personen. Van 1219 personen werd een ingevulde en verwerkbare vragenlijst ontvangen. Door 174 personen werd de medewerking geweigerd terwijl van 115 personen door praktische omstandigheden geen bruikbare informatie kon worden ontvangen.

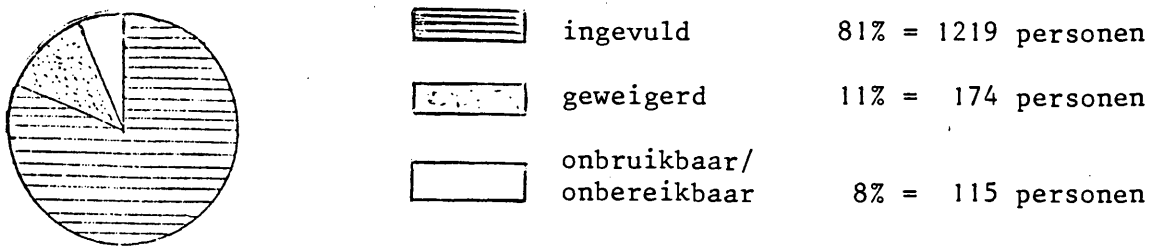

Fig. 1: Verantwoording van de steekproef.

De uiteindelijke (netto) steekproef bestaat uit 1219 personen, en is representatief voor de bevolking naar geslacht, leeftijd, provincie en type woongemeente. Een aantal van 1219 personen is voldoende om, met redelijke betrouwbaarheidsmarges, de bevindingen uit de steekproef te generaliseren naar de gehele Nederlandse bevolking van 16 tot 75 jaar.

II.2. De vragenlijst

In de inleidende paragraaf hebben wij een zestal onderzoeksvragen geformuleerd (a t/m f). De eerste vraag betrof de urgentie die het misdaadprobleem naar het oordeel van de bevolking heeft. Om de prioriteit te kunnen bepalen waarmee volgens de bevolking aan de misdaadpreventie zou moeten worden gewerkt, hebben wij aan de ondervraagden een zevental maatschappelijke problemen voorgelegd.

Deze maatschappelijke problemen waren de werkloosheid, de misdaad, de economische situatie, de milieuverontreiniging, het druggebruik, de verkeersonveiligheid en het generatieconflict. Aan de respondenten werd gevraagd welke van deze probleemgebieden zij het belangrijkste vonden. Daarnaast werd geïnformeerd of deze probleemgebieden naar hun oordeel een gunstige of ongunstige ontwikkeling vertoonden. Tenslotte werd de vraag gesteld op welk gebied men de ontwikkelingen het meest zorgwekkend achtte.

Ter bepaling van de mate waarin bij de bevolking onrustgevoelens aanwezig zijn, vroegen we of men wel eens denkt aan de mogelijkheid om zelf slachtoffer te worden van een misdrijf en of men het gevoel heeft dat de kans hierop tegenwoordig groter is dan twee jaar geleden. Tevens werd in dit verband gevraagd of men zich thuis of op straat wel eens angstig voelt en of er in de eigen woongemeente plaatsen zijn waar men 's-avonds liever niet alleen komt uit angst om aangevallen of beroofd te worden. Om te kunnen bepalen bij welke bevolkingsgroep in het bijzonder onrustgevoelens aanwezig zijn, verzamelden wij gegevens over persoonskenmerken als geslacht, leeftijd en burgerlijke staat, alsmede over sociografische variabelen als type woongemeente, beroep, godsdienst en politieke voorkeur.

Ter beantwoording van de onderzoeksvraag welk type misdrijf het sterkste bijdraagt tot de onrustgevoelens werd aan degenen, die zeiden wel eens te denken aan de mogelijkheid om het slachtoffer te worden van een misdrijf, gevraagd aan welk misdrijf ze daarbij dachten. Ook werd geïnformeerd voor welk misdrijf men de kans om er ooit slachtoffer van te worden het grootst achtte.

Om mogelijke samenhangen met bestaande onrustgevoelens te kunnen onderzoeken, werden vragen opgenomen over eventuele eigen ervaring als slachtoffer van kriminaliteit, de leesgewoonten (in het bijzonder met betrekking tot misdaadartikelen) en over de mate waarin men meent te kunnen vertrouwen op de hulp van politie of burgerij in noodsituaties.

Tenslotte werd in de interviews gevraagd of men eventueel maatregelen zou willen nemen om de eigen veiligheid te vergroten en of men reeds daadwerkelijk bepaalde maatregelen heeft getroffen. Behalve naar technische maatregelen zoals het aanbrengen van extra sloten vroegen wij daarbij ook naar mogelijke leefregels die ten doel hebben de eigen slachtofferkans te verkleinen (zoals bv. de leefregel om 's avonds nocit op straat te gaan)

III. HET OORDEEL OVER DE MISDAADPROBLEMATIEK

Voor de overheid is het belangrijk te weten welke prioriteit naar het oordeel van de burgerij gegeven zou moeten worden aan de aanpak van de misdaadproblematiek. Om deze reden werd aan de deelnemers van het onderzoek o.a. gevraagd hoe belangrijk zij het probleemgebied "misdad" vonden in verhouding tot een aantal andere maatschappelijke probleemgebieden. Dit onderwerp werd mede aan de orde gesteld om onderzoektechnische redenen: wanneer gedurende het interview van meet af aan uitsluitend over het kriminaliteitsvraagstuk zou zijn gepraat, zou van de gespreks-situatie een suggestieve werking op de ondervraagden hebben kunnen uitgaan. Door het interview geleidelijk aan toe te spitsen op het misdaadprobleem wordt dit effect zoveel mogelijk voorkomen.

Er was nog een derde reden om de ondervraagden naar hun oordeel te vragen over de relatieve ernst van de misdaadproblematiek. Op deze manier kon worden vastgesteld of mensen met relatief sterke onrustgevoelens de (ontwikkeling van de) kriminaliteit ook als een urgent maatschappelijk probleem beschouwen. En andersom, of mensen die de kriminaliteit een zeer urgent maatschappelijk probleem vinden, tevens relatief sterke onrustgevoelens hebben.

Om vast te stellen hoe belangrijk men de misdaadproblematiek vond, werd, zoals gezegd, eerst gevraagd welke van een zevental probleemgebieden men het belangrijkste achtte. De antwoorden op deze openingsvraag hebben wij weergegeven in tabel 1.

TABEL 1. Belangrijkheid van de maatschappelijke probleemgebieden naar het oordeel van de Nederlandse bevolking.		
probleemgebied	aantal personen dat dit gebied het belangrijkste acht	%
werkloosheid	625	51.3
misdad	191	15.7
economische situatie	176	14.5
milieuverontreiniging	123	10.1
druggebruik	59	4.8
verkeersonveiligheid	26	2.1
generatieconflict	15	1.2
niet genoemd	4	.3
totaal	1219	100.0

Uit tabel 1 blijkt dat meer dan de helft van alle Nederlanders de werkloosheid als het belangrijkste maatschappelijke probleem ziet. De misdaad en de economische situatie worden elk door ongeveer één zesde deel van de bevolking als de belangrijkste maatschappelijke vraagstukken gezien. Tien procent van de Nederlanders vindt de milieuverontreiniging het belangrijkste probleem.

Desgevraagd gaf 10.7% van de ondervraagden te kennen dat er naar zijn of haar oordeel nog een ander maatschappelijk probleem bestond dat belangrijker was dan één van de zeven door ons genoemde (bv. de problematiek van de Derde Wereld of de wereldvrede). Geen van die andere problemen werd echter door meer dan 2.5% van de ondervraagden genoemd.

Op grond van bovengenoemde uitkomsten kan worden gekonkludeerd dat de Nederlandse bevolking in maart 1975 de werkloosheid (en de economische situatie) als verreweg het belangrijkste maatschappelijke vraagstuk beschouwde. De misdaad werd slechts door een kleine minderheid van de bevolking als het belangrijkste probleem gezien.

Aan de deelnemers werd ook gevraagd wat zij vonden van de ontwikkeling binnen de verschillende probleemgebieden. Over de richting waarin de werkloosheidproblematiek en de misdaadproblematiek zich ontwikkelde bleek 86% van de ondervraagden somber te zijn gestemd. Over de ontwikkeling binnen de andere probleemgebieden werd iets minder somber geoordeeld, maar over het geheel genomen verwachtte men toch weinig goeds van de toekomst. Op de vraag wat men in het algemeen van de maatschappelijke ontwikkelingen vond, gaf meer dan tweederde deel (67.9%) van de ondervraagden te kennen dat het in Nederland naar hun mening de verkeerde kant op ging.

Aan het einde van dit deel van het interview werd gevraagd op welke van de zeven gebieden men de ontwikkelingen het meest zorgwekkend achtte. Ook uit de antwoorden op deze vraag bleek weer dat de Nederlandse bevolking zich het meeste zorgen maakt over het probleem van de werkloosheid: ruim 64% vond de ontwikkeling van het werkloosheidsprobleem het meest zorgwekkend. Door achttien procent van de ondervraagden werd de ontwikkeling van de kriminaliteit als het meest "onrustbarend" gekwalificeerd. Samenvattend kan worden gekonkludeerd dat het overgrote deel van de Nederlandse bevolking de werkloosheid als het belangrijkste maatschappelijke probleem beschouwt. De werkloosheid is tevens het probleem waarvan de ontwikkeling de bevolking het meeste zorgen baart.

De misdaadproblematiek wordt in verhouding tot het werkloosheidsprobleem door de bevolking veel minder belangrijk en zorgwekkend gevonden¹⁾.

1) In het onlangs door de Stichting Maatschappij en Onderneming gepubliceerde verslag van een onderzoek naar de sociaal-ekonomische prioriteiten van de Nederlandse bevolking werd gekonkludeerd dat de Nederlandse bevolking in 1975 de kriminaliteit als "het grootste probleem" beschouwde. Deze uitkomst is waarschijnlijk een gevolg van de manier waarop in het betreffende onderzoek de verschillende probleemgebieden aan de ondervraagden werden aangereikt. In het M. en O.-onderzoek werd het misdaadprobleem aangereikt als "vermindere van de misdadigheid, de persoonlijke veiligheid vergroten", en het werkloosheidsprobleem als "zorgen voor voldoende passende werkgelegenheid". Door de toevoeging van het controversiële begrip "passende werkgelegenheid" werd het werkgelegenheidsprobleem wellicht voor sommige ondervraagden enigszins gerelativeerd. In het W.O.D.C.-onderzoek werden de verschillende maatschappelijke problemen aan de ondervraagden "sec" aangeboden.

IV. ONRUSTGEOELEN IN DE SAMENLEVING

Onder "onrustgevoelens naar aanleiding van (de ontwikkeling van) de kriminaliteit" kunnen heel verschillende dingen worden verstaan. Dit onderzoek had in hoofdzaak betrekking op de persoonlijke gevoelens van onveiligheid of bedreiging tengevolge van de kriminaliteit.

Om de aanwezigheid van dergelijke onrustgevoelens (of gevoelens van onveiligheid) te kunnen vaststellen werden een zevental vragen geformuleerd. Deze zeven vragen werden gekozen op grond van de overweging dat de te verwachten antwoorden een aanwijzing zouden zijn voor de aanwezigheid of afwezigheid van onrustgevoelens bij de ondervraagde. Omdat de uitslag van een dergelijke "onrustmeting" sterk afhangt van de gebruikte vragen, laten wij de zeven door ons gebruikte vragen hieronder in extenso volgen:

1. Stelt u zich voor dat u 's avonds om een uur of tien alleen thuis bent en er wordt onverwacht gebeld. Wat zoudt u dan doen?
2. Bent u wel eens bang als u 's avonds alleen thuis bent?
3. Zijn er in de gemeente waar u woont wijken of plaatsen waar u 's avonds liever niet alleen zou komen? Zo ja, waarom komt u daar dan liever niet?
4. Heeft u het gevoel dat u persoonlijk thans meer of minder dan twee jaar geleden de kans loopt slachtoffer te worden van enig misdadig optreden, of is die kans volgens u gelijk gebleven?
5. Zoudt u mij willen zeggen hoe vaak u denkt aan de mogelijkheid ooit slachtoffer te worden van enig misdadig optreden.
Is dat nooit, zelden, soms, regelmatig of vaak?
6. Voelt u zich wel eens angstig op straat? Kunt u mij iets vertellen over zo'n situatie waarin u zich angstig op straat voelde? Waarvoor was u bang? Wat gebeurde er? En wat deed u?
7. Kent u nog geheel andere situaties waarin u zich angstig op straat voelde? Zoudt u ook over die situatie iets meer willen vertellen?

Bij de interpretatie van de antwoorden hebben wij alle antwoorden die ook maar enigszins leken te wijzen op de aanwezigheid van onrustgevoelens bij de ondervraagde opgevat als positieve antwoorden.

Alle andere werden als negatief (geen onrust) aangeduid.

Het resultaat van deze interpretatieve tweedeling wordt weergegeven in tabel 2.

TABEL 2. Het percentage positieve en negatieve antwoorden op de zeven onrustvragen.		
korte omschrijving van de vraag	negatief (geen aanwijzing voor onrust)	positief (aanwijzing voor onrust)
1.reactie op onverwacht bezoek	59.5	40.5
2.angst indien alleen thuis	84.9	15.1
3.mijden van plaatsen	67.2	32.8
4.perceptie van de kans slacht- offer te worden	59.7	40.3
5.denken aan de mogelijkheid slachtoffer te worden	57.4	42.6
6.angst op straat (1e situatie)	95.5	4.5
7.angst op straat (2e situatie)	98.7	1.3

Uit de in tabel 2 weergegeven percentages positieve antwoorden op de zeven onrustvragen blijkt dat de drie vragen waarin werd gevraagd of men zich ooit thuis of op straat angstig heeft gevoeld slechts door een zeer klein percentage van de ondervraagden bevestigend zijn beantwoord. Met name het percentage Nederlanders dat zich ooit op straat werkelijk bedreigd heeft gevoeld is, blijkens de antwoorden op vragen hierover, bijzonder klein.

Teneinde onderscheid te kunnen maken tussen ondervraagden met veel, weinig en geen onrustgevoelens werd voor elk positief antwoord op één der onrustvragen aan de ondervraagde één punt toegekend. Aangezien er zeven onrustvragen waren, kon iedere ondervraagde ten hoogste een "onrustskore" van zeven behalen. De aldus voor elke ondervraagde vastgestelde onrustskore kan worden opgevat als een maat voor de bij de ondervraagden aanwezige onrustgevoelens (hoe hoger de onrustskore, des te meer onrustgevoelens). Uit tabel 3 kan worden afgelezen hoeveel van de ondervraagden een bepaalde onrustskore hebben behaald.

TABEL 3. Onrustgevoelens onder de Nederlandse bevolking.*)		
onrustskore	abs.	%
7 = relatief veel onrustgevoelens	2	.2
6	10	.8
5	43	3.5
4	106	8.7
3	196	16.1
2	268	22.0
1	321	26.3
0 = geen manifeste onrustgevoelens	273	22.4
totaal	1219	100.0

Bij de bestudering van de in tabel 3 weergegeven onrustskores valt allereerst op dat bij bijna een kwart van de ondervraagden in het geheel geen onrustgevoelens aanwezig zijn. Ruim zeventig procent van de ondervraagden blijkt verder een onrustskore van twee of minder te hebben. Dit betekent dat zeventig procent van de ondervraagden ten hoogste op twee van de zeven onrustvragen een antwoord heeft gegeven dat zou kunnen wijzen op de aanwezigheid van onrustgevoelens. Tenslotte valt op dat de groep ondervraagden met een onrustskore van vijf of hoger nog geen vijf procent van het totaal uitmaakt.

Op grond van de in tabel 3 vervatte kernuitkomsten van het onrustonderzoek kan worden gesteld dat de onrustgevoelens onder de Nederlandse bevolking over de kriminaliteit minder algemeen zijn dan de laatste tijd vaak is beweerd.

* Om methodisch-technische redenen zijn bij de verdere analyse de items omtrent de angst op straat uit de schaal verwijderd.

V. WIE ZIJN DE PERSONEN MET DE HOGE ONRUSTSKORES

In dit hoofdstuk zullen wij proberen een profiel te schetsen van de Nederlanders die veel onrustgevoelens hebben. Wij zullen dit doen aan de hand van de persoonskenmerken geslacht, leeftijd, en de sociografische variabelen burgerlijke staat, type woongemeente¹⁾, gemeente van herkomst²⁾, religieuze gezindte, voorkeur voor politieke partij, beroep en welstand. De onrustskores van de ondervraagden bleken sterk samen te hangen met de variabele geslacht ($r = 40$)³⁾. Deze samenhang blijkt ook uit het gegeven dat de gemiddelde onrustskore van de vrouwelijke ondervraagden precies twee keer zo hoog was (2.2) als de gemiddelde onrustskore van de mannen (1.1).

Ook tussen de onrustskores en de variabele "type woongemeente" bleek een vrij duidelijke samenhang te bestaan ($r = .21$). De inwoners van de steden met meer dan 100.000 inwoners hadden een gemiddelde onrustskore van 2.1, terwijl de inwoners van de kleine plattelandsdorpen een gemiddelde onrustskore behaalden van 1.3.

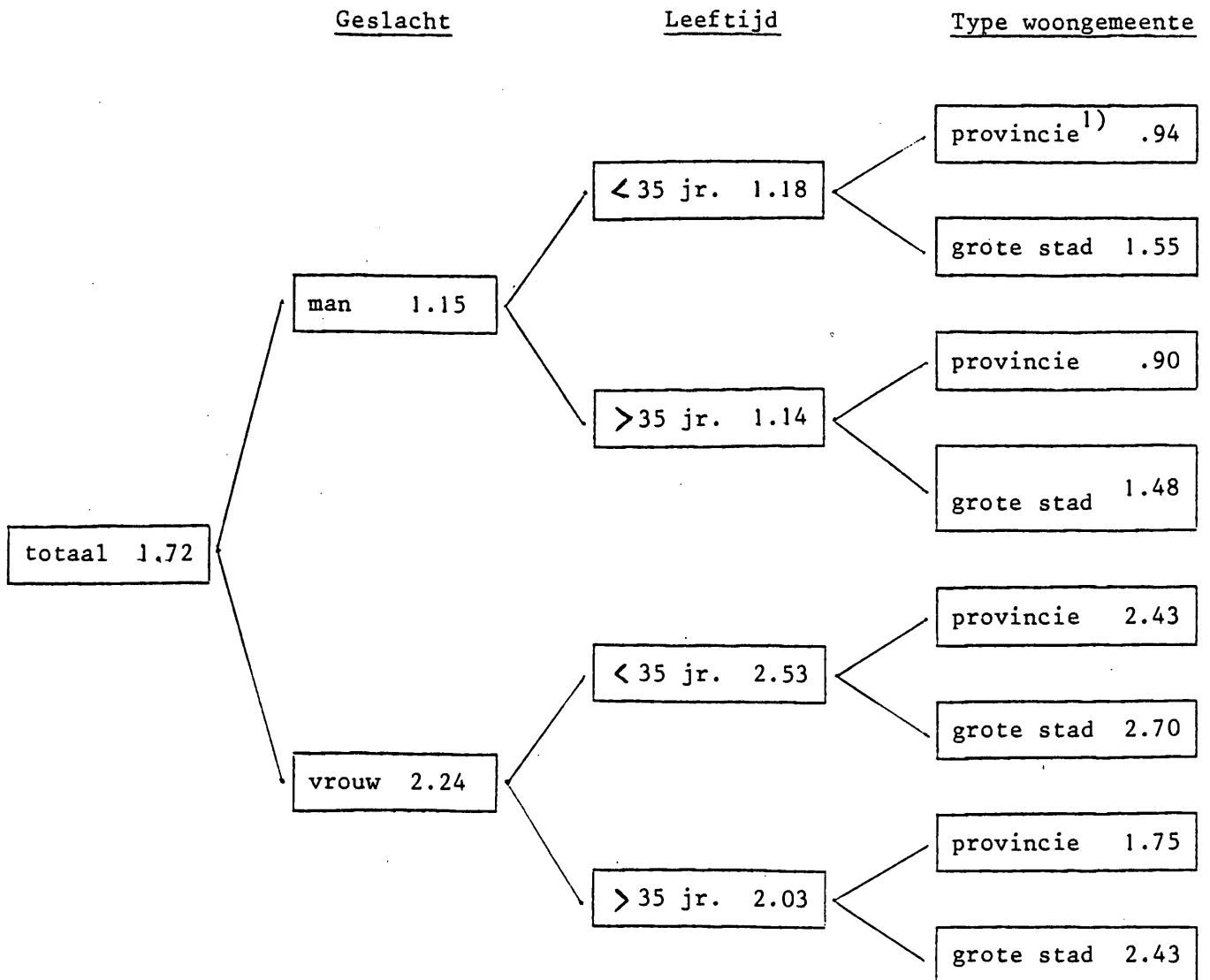
Tussen de onrustskores en alle overige hierboven genoemde persoonskenmerken en sociografische variabelen bleek nauwelijks enige samenhang te bestaan. Wel bleek er binnen de subgroep van vrouwelijke ondervraagden nog een zwakke samenhang te bestaan tussen de onrust en de leeftijd (bij de jongere vrouwen waren iets meer onrustgevoelens aanwezig). Binnen de groep van mannelijke ondervraagden bestond deze samenhang niet. In figuur 2 hebben wij de gemiddelde onrustskores weergegeven van de verschillende bevolkingsgroepen die men kan onderscheiden wanneer gekeken wordt naar de kenmerken geslacht, leeftijd en type woongemeente.

1) De woongemeentes werden onderscheiden naar de mate van verstedelijking. Hiertoe namen wij de indeling naar urbanisatiegraad over zoals deze wordt gehanteerd door het C.B.S.

2) Als criterium werd gehanteerd de gemeente waarin men het grootste aantal jaren heeft gewoond.

3) In de bijlagen hebben wij een korte uiteenzetting opgenomen over de begrippen korrelatie en korrelatie-koëfficiënt.

Fig. 2. Gemiddelde onrustskores van de diverse bevolkingsgroepen.

¹⁾ Tot "de provincie" werden gerekend alle woongemeenten met minder dan 50.000 inwoners (volgens de CBS-indeling naar urbanisatiegraad de categorieën A1 t/m A4, B1 t/m B3 en C1 t/m C3). Als "grote stad" werden gekwalificeerd de gemeenten met meer dan 50.000 inwoners (volgens de CBS-indeling de categorieën C4 en C5).

Uit figuur 2 kan worden afgelezen dat van de Nederlandse bevolking de (oudere) mannen die op het platteland wonen of in kleine provincie-steden de minste onrustgevoelens hebben. De bevolkingsgroep met de meeste onrustgevoelens bestaat uit de groep jonge vrouwen die in de grote steden wonen.

Het verband tussen onrustgevoelens enerzijds en geslacht en type woon-gemeente anderzijds blijkt ook uit de samenstelling van de groep ondervraagden met een onrustskore van vier of hoger. Deze groep van sterk verontrusten bestaat voor 87% uit vrouwen (tegen 52% van alle ondervraagden), terwijl 43% van hen in een stad woont met meer dan 100.000 inwoners (tegen 30% van alle ondervraagden).

Op grond van deze gegevens kan worden gekonkludeerd dat de meeste onrustgevoelens aanwezig zijn bij de jonge vrouwen die in één van de grote steden wonen.

VI. VAN WELK TYPE DELIKT GAAT DE MEESTE DREIGING UIT?

Wij hebben onrustgevoelens opgevat als de persoonlijke gevoelens van bedreiging of onveiligheid tengevolge van kriminaliteit. Voor een beter begrip van deze onrustgevoelens is het belangrijk te weten van welk type delikt de sterkste subjektieve dreiging uitgaat.

Om hierover informatie te krijgen hebben wij aan de ondervraagden een drietal vragen gesteld. De eerste vraag betrof het type misdrijf waaraan men primair denkt bij het woord "misdad". Aan degenen die zeiden wel eens na te denken over de mogelijkheid om zelf slachtoffer te worden van een delikt¹⁾, werd gevraagd aan welk konkreet delikt zij daarbij dachten. Voorts hebben wij aan alle respondenten gevraagd aan te geven van welk van de hierna volgende delikten zij meenden de grootste kans te hebben ooit slachtoffer te worden: inbraak, diefstal, brandstichting, mishandeling, aanranding en roofoverval.

Bij het woord misdad bleek vierendertig procent van de ondervraagden primair te denken aan moord. Respektievelijk zeventien en achttien procent dacht primair aan roof of een zedendelikt. De personen met de meeste onrustgevoelens verschilden in dit opzicht nauwelijks van de anderen. Wel associëerden een iets groter percentage van deze groep het woord "misdad" met een zedendelikt.

Degenen die wel eens denken aan de mogelijkheid om slachtoffer te worden van een delikt (42.5% van de ondervraagden) bleken daarbij overwegend zedendelikten (28%), mishandelingen (23%) en berovingen (20%) op het oog te hebben. Aan de mogelijkheid om slachtoffer te worden van een levensdelikt (moord of doodslag) werd door vrijwel niemand ooit gedacht. Van de groep ondervraagden met een onrustskore van vier of hoger dacht 44% wel eens aan de mogelijkheid om slachtoffer te worden van een zedendelikt. Het zedendelikt lijkt dus het delikt te zijn dat de meeste onrustgevoelens veroorzaakt.

Tenslotte hebben wij, zoals gezegd, aan de ondervraagden een zestal delikten voorgelegd met het verzoek aan te geven voor welk delikt men dacht zelf de grootste slachtofferkans te hebben. De genoemde delikten waren inbraak, diefstal, brandstichting, mishandeling, aanranding en roofoverval. Bijna de helft van de ondervraagden was van oordeel dat

¹⁾ De vraag of men wel eens denkt aan de mogelijkheid zelf slachtoffer te worden van een delikt was één van de zeven onrustvragen. Drieënveertig procent van de ondervraagden gaf hierop een bevestigend antwoord.

zij zelf de grootste slachtofferkans hadden voor de delikten diefstal of inbraak. Een vijfde van de ondervraagden meende echter dat zij de grootste kans hadden om slachtoffer te worden van het delikt aanranding. Gegeven het feit dat de helft van onze respondenten uit vrouwen bestond, betekent dit dat één op de drie vrouwen in Nederland meent dat zij een grotere kans heeft het slachtoffer te worden van een aanranding dan van enig ander misdrijf. Van de vrouwen jonger dan 35 jaar is zelfs meer dan de helft deze mening toegedaan.

De konklusie uit het vorige hoofdstuk luidde dat de groep Nederlanders met (relatief) veel onrustgevoelens grotendeels bestaat uit jonge vrouwen die in de grote steden wonen. Aan deze konklusie kan thans worden toegevoegd dat het delikt waarvan voor deze bevolkingsgroep de meeste dreiging uitgaat de aanranding is. Het profiel van de verontruste Nederlanders ziet er na deze toevoeging als volgt uit: De sterk verontruste Nederlander is een relatief jonge, in één der grote steden wonende vrouw, die bang is dat zij wel eens aangerand zou kunnen worden.

VII. WAAR HANGEN ONRUSTGEOELENIS VERDER MEE SAMEN?

In hoofdstuk V hebben wij gezien dat de onrustgevoelens samenhangen met de variabelen geslacht, type woongemeente en leeftijd terwijl er geen duidelijke samenhangen bestaan tussen onrustgevoelens en factoren als burgerlijke staat, welstand, godsdienst, politieke voorkeur en beroep. In dit hoofdstuk zullen wij aandacht besteden aan de mogelijke relaties tussen de onrustgevoelens en de variabelen "eigen ervaring als slachtoffer van kriminaliteit, "leesgewoonten" en "vertrouwen in politie en medeburgers". In het hierna volgende hoofdstuk zullen wij dan tenslotte nog ingaan op een mogelijk verband tussen de onrustgevoelens en de mate waarin men preventieve maatregelen zou willen nemen en daadwerkelijk heeft genomen.

Aangezien wij in dit onderzoek onrust hebben gedefinieerd als gevoelens van onveiligheid of bedreiging tengevolge van kriminaliteit, mag worden verwacht dat degenen die recentelijk slachtoffer zijn geweest van een delikt een hogere onrustskore zullen hebben dan degenen die geen slachtoffer zijn geweest. Voor de personen die zelf slachtoffer zijn geweest is de dreiging immers werkelijkheid geworden. Om deze zelfde reden mag ook worden verwacht dat degenen die in hun familie- of kennissenkring mensen hebben die onlangs slachtoffer zijn geweest, relatief veel onrustgevoelens zullen hebben.

Uit het onderzoek bleek dat één op de zeven ondervraagden in 1974 één of meerdere keren het slachtoffer was geweest van een misdrijf (in verreweg de meeste gevallen ging het hierbij om een klein vermogensdelikt). Eén op de drie ondervraagden bleek een familielid te hebben die in 1974 het slachtoffer van een misdrijf was geweest.

Tussen de eigen ervaring met kriminaliteit en de onrustskores bleek slechts een zwakke samenhang te bestaan ($r=.14$). Ook tussen het al dan niet hebben van familieleden of kennissen, die recentelijk slachtoffer waren geweest en onrustgevoelens, bleek geen sterke samenhang te bestaan ($r=.15$).

De konklusie die aan deze vrij zwakke relatie tussen slachtofferschap en onrustgevoelens moet worden verbonden is dat de aanwezigheid van onrustgevoelens bijna geheel los staat van het werkelijke slachtofferschap van misdrijven.

De verklaring voor de zwakke relaties tussen slachtofferschap en onrustgevoelens moet waarschijnlijk worden gezocht in de omstandigheid dat het delikt waarvan de meeste dreiging uitgaat - de aanranding - in werkelijkheid zowel absoluut als relatief gezien weinig voorkomt. Op deze kwestie zal in het slothoofdstuk nog uitvoerig worden teruggekomen.

Nu worden de meeste mensen niet met het verschijnsel kriminaliteit gekonfronteerd doordat ze zelf slachtoffer van kriminaliteit zijn geweest, maar door de dagelijkse berichtgeving hierover in de krant. Uit het onderzoek bleek dat 77% van alle ondervraagden altijd of geregeld de misdaadartikelen leest die in de krant staan. Tussen de frequentie waarmee men de misdaadartikelen leest en de hoogte van de onrustskores bleek een zwakke samenhang te bestaan ($r = .11$). De invloed van de misdaadverslaggeving in de dagbladers op de onrustgevoelens bleek duidelijker uit de antwoorden op de vraag onder welke omstandigheden men wel eens denkt aan de mogelijkheid om zelf het slachtoffer van een misdrijf te worden. Van degenen die wel eens aan deze mogelijkheid denken, bleek 40% dat meestal naar aanleiding van een krante-artikel te doen.

Voor de overheid is het, zoals wij reeds eerder opmerkten, belangrijk om te weten of de aanwezigheid van onrustgevoelens leidt tot verlies aan vertrouwen in de politie en/of de medeburger.

Om te kunnen vaststellen in welke mate dergelijke gevoelens van hulpeloosheid aanwezig zijn, werd aan de ondervraagden een tweetal uitspraken voorgelegd waarover zij hun oordeel moesten geven. Het oordeel van de ondervraagden over deze twee uitspraken hebben wij weergegeven in tabel 4.

TABEL 4. Het gevoel van hulpeloosheid.

uitspraak	hele maal eens	eens	niet eens/ niet oneens	oneens	hele- maal oneens	totaal
zelfs op de politie kun je tegenwoordig niet meer rekenen	9.9	20.2	21.8	36.2	11.9	100.0%
als je op straat iets overkomt, kun je van niemand hulp verwachten	8.6	16.4	18.0	41.9	15.1	100.0%

Uit tabel 4 blijkt dat de meeste Nederlanders het vertrouwen in de politie en in hun medeburgers nog niet hebben verloren. Aan de andere kant lijkt met name het vertrouwen van de burgerij in de politie minder algemeen dan wenselijk zou zijn. Tussen de aanwezigheid van onrustgevoelens en de gevoelens van hulpeloosheid bleek een zwakke samenhang te bestaan ($r = .15$).

De in dit hoofdstuk besproken onderzoekresultaten kunnen als volgt worden samengevat. Tussen de persoonlijke ervaring met kriminaliteit als slachtoffer en de onrustgevoelens bleek anders dan men logischerwijze zou mogen verwachten, slechts een zwakke samenhang te bestaan. Ook de samenhang tussen de frequentie waarmee men misdaadartikelen leest en de onrustgevoelens was niet bijzonder sterk. De invloed van de misdaadverslaggeving in de dagbladers op de onrustgevoelens blijkt echter wel duidelijk uit het gegeven dat 40% van degenen die weleens denken aan de mogelijkheid om zelf het slachtoffer te worden van een delikt, hiertoe komen naar aanleiding van een misdaadartikel in de krant. Tenslotte bespraken wij de mogelijke relaties tussen de aanwezigheid van onrustgevoelens en het verlies aan vertrouwen in politie en/of burgerij. Een dergelijke samenhang bleek wel te bestaan maar niet erg sterk te zijn.

VIII. MOGELIJKE KONSEKWENTIES VAN ONRUSTGEVOELENS

In dit hoofdstuk zullen wij ons bezighouden met de vraag of de personen die relatief veel onrustgevoelens hebben hieraan ook bepaalde konsekwenties verbinden. Binnen deze mogelijke konsekwenties van onrustgevoelens kunnen worden onderscheiden de konsekwenties die men als partikulier burger eraan verbindt en de "politieke" konsekwenties als staatsburger.

Wat de konsekwenties in het partikuliere vlak betreft kunnen onrustgevoelens ertoe leiden dat de betrokkenen bepaalde konkrete maatregelen nemen - of althans overwegen te nemen - om hun eigen veiligheid te vergroten. Daarnaast kan worden gedacht aan de ontwikkeling van leefregels of gewoonten die ten doel hebben de eigen slachtofferkans te verkleinen (bv. de leefregel om nooit 's avonds de straat op te gaan).

Wat de "politieke" konsekwenties betreft kan allereerst worden gedacht aan het ontwikkelen van de opvatting dat de (toenemende) misdaad het meest urgente maatschappelijke vraagstuk is. Ook zouden onrustgevoelens ertoe kunnen leiden dat de betrokkenen bepaalde ideeën ontwikkelen over de manier waarop de overheid de misdaad zou moeten bestrijden.

In het onderstaande zullen eerst de mogelijke konsekwenties in het partikuliere vlak worden besproken en daarna de "politieke" konsekwenties.

Om te kunnen bepalen of men overwoog om preventieve maatregelen te nemen stelden wij aan de respondenten de volgende vraag: "Welke maatregelen zoudt u eventueel willen treffen om uw persoonlijke veiligheid te vergroten?" Slechts 44% van de ondervraagden noemde als antwoord op deze vraag de één of andere maatregel. Uit dit resultaat kan worden afgeleid dat het merendeel van de Nederlanders niet overweegt om in de nabije toekomst bepaalde preventieve maatregelen te treffen.

Van degenen die wel een bepaalde maatregel noemden, bleek ongeveer een derde deel te denken aan puur defensieve maatregelen, zoals het aanschaffen van een (waak)hond of aan het mijden van "gevaarlijke" plaatsen. Bijna een kwart van degenen die eventueel de één of andere maatregel zouden willen nemen, dachten daarbij aan het leren van een zelfverdedigings- of vechtsport. Dit aanleren van een zelfverdedigings- of vechtsport wordt kennelijk door + 10% van de Nederlandse bevolking overwogen. Het aantal Nederlanders dat overweegt een vuurwapen aan te schaffen is daarentegen waarschijnlijk zeer klein: minder dan één pro-

cent van de ondervraagden noemde de aanschaf van een vuurwapen als wenselijke maatregel.

Tussen de onrustgevoelens en het al dan niet overwegen van een preventieve maatregel bleek een vrij duidelijke samenhang te bestaan ($R=0.25$). Toch bleek zelfs van de groep ondervraagden met relatief veel onrustgevoelens (d.w.z. met een onrustskore van vier of hoger) nog een kwart in het geheel niet te overwegen een preventieve maatregel te treffen.

Naast de vraag of men bepaalde maatregelen had overwogen, werd gevraagd of men ook reeds daadwerkelijk maatregelen had getroffen. Aan de ondervraagden werd een groot aantal preventieve maatregelen voorgelegd waaronder o.a. het aanbrengen van een kettinkje, een alarminstallatie of rolluiken en de aanschaf van een waakhond.

Van de ondervraagden had 20% daadwerkelijk één of meer van deze preventieve maatregelen getroffen. Bij de groep ondervraagden met veel onrustgevoelens lag dit percentage niet veel hoger (30%). Tussen de onrustgevoelens en het al dan niet getroffen hebben van preventieve maatregelen bleek dan ook nauwelijks enige samenhang te bestaan ($R=.06$). Behalve tot het nemen van preventieve maatregelen zouden onrustgevoelens kunnen leiden tot de ontwikkeling van leefregels (of gewoonten) die ten doel hebben de eigen slachtofferkans te verkleinen. Om te bepalen of men dergelijke leefregels heeft ontwikkeld werd aan de ondervraagden een drietal van dergelijke leefregels voorgelegd. Het oordeel van de ondervraagden over deze leefregels is weergegeven in tabel 5.

TABEL 5. Leefregels die ten doel hebben de eigen slachtofferkans te verkleinen.

	hele- maal eens	eens	niet eens/ niet oneens	oneens	hele- maal oneens	totaal
1. Als je een straatje om gaat moet je altijd goed om je heen kijken. Je weet maar nooit wie je tegenkomt.	16.9	25.5	13.2	33.0	11.4	100.0%
2. Vroeger kon je wel 's avonds een straatje om gaan, maar tegenwoordig kan dat niet meer.	11.1	20.1	12.4	42.1	14.3	100.0%
3. Voor je slapen gaat moet je eerst zorgvuldig kijken of alle deuren en ramen goed gesloten zijn.	44.5	39.5	4.5	8.6	2.9	100.0%

Uit tabel 5 blijkt dat de leefregel dat men 's avonds voordat men naar bed gaat de afsluiting van ramen en deuren moet controleren door het overgrote deel van de bevolking wordt onderschreven.

Ruim veertig procent van de bevolking is verder van mening dat men op straat altijd enigszins op zijn hoede moet zijn. Een kleiner deel van de bevolking (30%) onderschrijft de uitspraak dat men tegenwoordig geen avondwandeling meer kan maken. Tussen het oordeel over deze laatste uitspraak van de groep mannelijke en de groep vrouwelijke onder-
vraagden bleek een groot verschil te bestaan. Van de vrouwen was 42% het (helemaal) eens met deze uitspraak tegen 19% van de mannen. Ook deze uitkomst vormt weer een aanwijzing dat de gevoelens van bedreiging of onveiligheid het sterkst zijn bij de vrouwelijke helft van de bevolking.

Tussen de onrustgevoelens en het oordeel over de drie hierboven genoemde uitspraken bleek een duidelijk verband te bestaan ($R=.39$).¹⁾ Personen met relatief veel onrustgevoelens zijn kennelijk geneigd om leefregels te ontwikkelen die ten doel hebben de eigen slachtofferkans te verkleinen. Of zij zich in werkelijkheid ook aan de door hen onderschreven leefregels houden, kan op grond van de uitkomsten van dit onderzoek niet worden vastgesteld. Duidelijk is echter wel dat mensen met relatief veel onrustgevoelens de mening zijn toegedaan dat men ter voorkoming van kriminaliteit bepaalde leefregels in acht zou moeten nemen. Wanneer wij de hier besproken uitkomsten samenvatten dan ontstaat het volgende beeld van de konsekventies van onrustgevoelens in het particuliere vlak. Mensen met relatief veel onrustgevoelens overwegen weliswaar vaker dan andere personen om bepaalde preventieve maatregelen te nemen maar hebben deze voornemens in het algemeen nog niet gerealiseerd. De Nederlanders die zich persoonlijk bedreigd voelen door de criminaliteit lijken er wel meer dan anderen van doordrongen te zijn dat men in het belang van de eigen veiligheid bepaalde leefregels in acht zou moeten nemen.

In hoofdstuk III hebben wij de onderzoekuitkomst besproken dat 15% van de ondervraagden de misdaad het belangrijkste maatschappelijke probleem vond en dat 18% de ontwikkeling van de misdaad het meest zorgwekkend achtte. Hier zullen wij de vraag aan de orde stellen of de ondervraag-

1) De tweede uitspraak lijkt enigszins op één van de onrustvragen (nl. over het mijden van bepaalde plaatsen in de woongemeente). Ook tussen de onrustscores en de twee andere uitspraken bestaat echter nog een vrij duidelijke samenhang ($R=.26$).

den die de meeste onrustgevoelens hadden tevens tot degenen behoorden die de misdaad het belangrijkste of zorgwekkendste maatschappelijke probleem vonden. Dit laatste bleek niet het geval te zijn. Van de groep ondervraagden met veel onrustgevoelens (d.w.z. met een onrustskore van vier of hoger) bleek slechts een derde gedeelte de ontwikkeling van de misdaad het meest zorgwekkend te vinden. Tussen de onrustgevoelens en het oordeel over de misdaad als maatschappelijk probleem bleek dan ook geen duidelijke samenhang te bestaan. De personen die de ontwikkeling van het misdaadprobleem het meest zorgwekkend vonden hadden een gemiddelde onrustskore van 2.0, terwijl de gemiddelde onrustskore van de ondervraagden 1.7 was.

Uit deze uitkomst blijkt dat mensen die zich persoonlijk enigermate bedreigd voelen door de kriminaliteit hieraan lang niet altijd de konklusie verbinden dat de kriminaliteit het meest urgente maatschappelijke probleem is. Ook kan op grond van deze uitkomst worden gekonkludeerd dat de bij sommige burgers aanwezige bezorgdheid over de toename van de kriminaliteit als maatschappelijk verschijnsel niet voortkomt uit een persoonlijk gevoel van onveiligheid. De burgerlijke bezorgdheid over de stijgende kriminaliteitscijfers heeft kennelijk andere oorzaken.¹⁾

Tenslotte zullen wij aandacht besteden aan het oordeel van de bevolking over de manier waarop de overheid de misdaad zou moeten bestrijden. Aan de respondenten werd gevraagd of zij een zestal met name genoemde manieren van misdaadbestrijding in het algemeen gesproken geschikt (of ongeschikt) vonden. Tot de genoemde bestrijdingsmethoden behoorden zowel enkele vormen van sociale preventie (bv. betere werkgelegenheid voor ex-delinquenten) als enkele vormen van strafrechtelijke preventie (bv. strengere straffen). In tabel 6 hebben wij de antwoorden op deze vragen weergegeven.

1) Zoals gezegd bestaat er geen duidelijk verband tussen de persoonlijke gevoelens van onveiligheid en de bezorgdheid over de misdaad als maatschappelijk verschijnsel. Uit de analyses bleek tevens dat degenen die de misdaad het belangrijkste maatschappelijke vraagstuk vonden niet vaker zelf slachtoffer waren geweest van een misdrijf of vaker een slachtoffer in hun familie- en kennissenkring hadden. Op grond van deze uitkomsten kan men zich afvragen welke andere factoren bij deze burgerlijke bezorgdheid over de misdaad meespelen. Uit een recentelijk door J.P.S. Fiselier (wetenschappelijk medewerker op het Criminologisch Instituut van de Katholieke Universiteit te Nijmegen) uitgevoerd landelijk onderzoek is gebleken dat de ongerustheid over de (toename van) de kriminaliteit duidelijk samenhangt met de variabelen opleidingsniveau en politieke overtuiging. De gedachte dat de (gewelddadige) criminaliteit in Nederland onrustbarend toeneemt leeft het sterkst bij Nederlanders die weinig opleiding hebben gehad en/of een tegenstander zijn van de politieke doelstelling "spreiding van kennis, inkomen en macht". Het oordeel van de burger over de misdaad als maatschappelijk probleem wordt kennelijk in niet onbelangrijke mate bepaald door zijn ideologische of politieke overtuiging.

TABEL 6. Oordeel van de bevolking over enkele vormen van misdaadbestrijding (in %).

	zeer geschikt	geschikt	niet geschikt/ niet ongeschikt	ongeschikt	zeer ongeschikt
1. heropvoeding	14.4	40.2	19.0	19.4	7.0
2. opsluiten	36.2	36.3	14.7	11.3	1.5
3. strengere straffen	60.5	18.2	10.1	8.3	2.9
4. maatschappelijke hulpverlening	27.5	43.8	15.8	9.3	3.6
5. werkkampen	39.6	26.0	11.2	16.8	6.4
6. betere werkgelegenheid ex-misdadigers	28.4	42.9	16.1	8.5	4.1

Uit tabel 6 kan worden afgelezen dat zowel de strafrechtelijke aanpak als de sociaal-preventieve aanpak positief wordt beoordeeld door de meerderheid van de bevolking. Opvallend is wel dat de strafrechtelijke aanpak (vertegenwoordigd door de vragen 2, 3 en 5) vaak "zeer geschikt" wordt gevonden terwijl men de sociaal-preventieve aanpak (vertegenwoordigd door de vragen 1, 4 en 6) vaak "geschikt" vindt.

De uitkomst dat de strafrechtelijke aanpak het vaakst als "zeer geschikt" wordt gezien, leidt tot de veronderstelling dat de personen die zich persoonlijk bedreigd voelen door de kriminaliteit een bijzondere voorkeur voor deze aanpak zullen hebben. Om te kunnen bepalen of dit het geval was, werden op basis van het oordeel van de ondervraagden over respectievelijk de bestrijdingsmethoden "heropvoeding", "maatschappelijke hulpverlening" en "betere werkgelegenheid" en de bestrijdingsmethoden "opsluiten", "strengere straffen" en "werkkampen" twee nieuwe variabelen gekreëerd. De ene aldus gekreëerde variabele is een maat voor het oordeel van de ondervraagde over de sociaal-preventieve aanpak, terwijl de andere variabele een maat is voor zijn oordeel over de strafrechtelijke aanpak¹⁾.

1) Tussen de oordelen over de bestrijdingsmethoden 1 (heropvoeden delinkwenten), 4 (maatschappelijke hulpverlening) en 6 (betere werkgelegenheid voor ex-delinquenten) bleek een sterke, positieve samenhang te bestaan (o.a. $R_{14} = .42$; $R_{16} = .33$; $R_{46} = .44$). Hetzelfde gold voor de oordelen over de bestrijdingsmethoden 2 (opsluiten van delinquenten), 3 (strengere straffen) en 5 (werkkampen): $R_{23} = .48$; $R_{25} = -.12$; $R_{35} = .38$. Uit een op de oordelen over deze zes bestrijdingsmethoden uitgevoerde factoranalyse kwamen deze twee groepen als dimensies naar voren. Tussen de variabelen "sociale preventie" en "strafrechtelijke aanpak" bleek een negatieve samenhang te bestaan ($R = -.26$).

Vervolgens werd gekeken of er een samenhang bestond tussen onrustskores enerzijds en de variabelen "sociale preventie" en "strafrechtelijke aanpak" anderzijds. Noch tussen de onrustskores en de variabele "sociale preventie" ($R = -.06$) als tussen de onrustskores en de variabele "strafrechtelijke aanpak" ($R = -.07$) bleek een samenhang te bestaan. De konklusie luidt derhalve dat de mate waarin de burger zich persoonlijk bedreigd voelt door de kriminaliteit niet van invloed is op zijn opvattingen over de misdaadbestrijding¹⁾. Tussen de vraag of men de misdaad al dan niet het meest zorgwekkende, maatschappelijke probleem vindt en de opvattingen over misdaadbestrijding bleek wel enig verband te bestaan. Van degenen die de ontwikkeling van de misdaad het meest zorgwekkend vonden, had 55% op de schaal "strafrechtelijke aanpak" een skore van 10 of hoger, terwijl van de andere ondervraagden 47% een zodanige skore vertoonde. Dit procentuele verschil vormt een aanwijzing dat de roep om een "harde", strafrechtelijke aanpak eerder zal komen van de groep burgers die bezorgd is over de (toenemende) misdaad als maatschappelijk probleem dan van de groep burgers die zich persoonlijk bedreigd voelt door de kriminaliteit. Dat bij de bezorgdheid van deze eerste groep allerlei oneigenlijke, ideologische motieven lijken mee te spelen, hebben wij op pagina 22 uiteengezet.

Uit de in dit hoofdstuk besproken uitkomsten blijkt dat de bij de bevolking aanwezige onrustgevoelens over de kriminaliteit er nog niet toe hebben geleid dat men op grote schaal daadwerkelijk extra beveiligingsmaatregelen neemt. De Nederlandse woonhuizen zijn in technisch opzicht wellicht eerder nog onderbeveiligd dan overbeveiligd. De persoonlijke gevoelens van onveiligheid lijken wel als konsekwentie te hebben dat men bepaalde misdaadpreventieve gewoontes ontwikkelt, zoals het inspekteren van buitendeuren e.d. aan het einde van de avond. Wat de "poli-

1) Ook tussen de vraag of men al dan niet recentelijk zelf het slachtoffer van een misdrijf was geweest en de opvattingen over de misdaadbestrijding bleek geen verband te bestaan (80% van de slachtoffers vond strengere straffen bijvoorbeeld een geschikt middel tegen 78% van alle ondervraagden). Een nevenuitkomst die de afwezigheid van deze relatie misschien kan verklaren is dat de slachtoffers iets minder vooroordelen over delinkwenten hebben dan de niet-slachtoffers. De uitspraak "heropvoeding van misdadigers blijft meestal zonder resultaat omdat het om aangeboren misdadigheid gaat" werd door 50% van de slachtoffers onjuist gevonden, terwijl van de niet-slachtoffers 42% het hiermee oneens was. De uitspraak "mensen die uit de gevangenis komen hebben een slechte invloed op hun omgeving" werd door 52% van de slachtoffers verworpen en door 43% van de niet-slachtoffers. De ervaring om zelf slachtoffer te worden van een misdrijf lijkt dus eerder bepaalde vooroordelen over delinkwenten weg te nemen dan te versterken.

tieke" konsekventies van onrustgevoelens betreft kan worden gekonkludeerd dat hiervan weinig is gebleken. Slechts 30% van degenen die relatief veel onrustgevoelens hebben, verbinden hieraan de konklusie dat de misdaad het meest zorgwekkende maatschappelijke vraagstuk is. Onder de groep burgers die zich persoonlijk onveilig voelden bleek ook geen bijzondere voorkeur te bestaan voor een "harde", strafrechtelijke aanpak van het misdaadprobleem.

IX. KONKLUSIES

Alvorens wij zullen proberen op grond van de hierboven besproken resultaten enkele algemene konklusies te formuleren lijkt het zinvol die uitkomsten eerst nog eens in het kort samen te vatten.

- De werkloosheid wordt door de bevolking als verreweg het belangrijkste, maatschappelijke probleem gezien. Op grote afstand volgt dan op de tweede plaats de misdaadproblematiek en vlak daarachter de economische situatie.
- Voor een kwart van de bevolking lijkt van de kriminaliteit in het geheel geen dreiging uit te gaan. Bij de rest van de bevolking bestaat een zekere mate van ongerustheid over de kriminaliteit. Voor de meerderheid van hen geldt echter dat deze onrustgevoelens niet sterk zijn te noemen. Het percentage Nederlanders dat zich ooit thuis of op straat angstig heeft gevoeld is bijzonder klein.
- De Nederlanders die relatief veel onrustgevoelens hebben, vormen een zeer specifieke bevolkingsgroep. Het gaat hier om vrouwen van omstreeks dertig jaar die in één der grote steden wonen. Het delikt waarvoor deze vrouwen bevreesd zijn, is de sexuele aanranding.
- Eén op de zeven ondervraagden was in 1974 slachtoffer geweest van de één of andere vorm van kriminaliteit. Het ging daarbij in vrijwel alle gevallen om vernielingen of kleine vermogensdelikten. Tussen het al dan niet zelf slachtoffer zijn geweest van kriminaliteit en de onrustgevoelens bleek nauwelijks enige samenhang te bestaan.
- Van degenen die zeiden wel eens na te denken over de mogelijkheid zelf slachtoffer te worden van een misdrijf, gaf 40% te kennen dat de aanleiding hiervoor meestal een krantebericht was. Het meer of minder geregeld lezen van misdaadartikelen bleek enigszins samen te hangen met de onrustgevoelens: de personen die altijd of geregeld de misdaadartikelen lezen hadden een hogere gemiddelde onrustskore dan degenen die nooit of zelden misdaadartikelen lezen.
- Van de ondervraagden gaf 44% te kennen dat zij eventueel wel bepaalde preventieve maatregelen zouden willen nemen. Extreme beveiligingsmaatregelen, zoals de aanschaf van wapens werden bijna nooit genoemd. Slechts 20% van de ondervraagden had reeds daadwerkelijk bepaalde preventieve maatregelen getroffen. Bij de groep "sterk verontrusten" lag dit percentage niet veel hoger (daar was het 30%). De aanwezigheid van onrustgevoelens bleek wel samen te hangen met verlies aan vertrouwen

in politiefunktionarissen en medeburgers en met de ontwikkeling van misdaadpreventieve gewoonten (zoals het inspekteren van buitendeuren en ramen aan het einde van de avond).

- Minder dan een derde gedeelte van de ondervraagden met relatief veel onrustgevoelens, verbond hieraan de konklusie dat de ontwikkeling van de misdaad het meest zorgwekkende, maatschappelijke probleem is. Bij de groep sterk verontrusten bleek evenmin een bijzondere voorkeur voor een harde strafrechtelijke aanpak van het misdaadprobleem te bestaan.

Op basis van de hierboven samengevatte onderzoekresultaten kan allereerst worden gekonkludeerd dat de gevoelens van onveiligheid minder algemeen en minder sterk zijn dan vaak wordt beweerd. Een kwart van de Nederlanders voelt zich in geen enkel opzicht bedreigd door de kriminaliteit. De Nederlanders die wel bepaalde onrustgevoelens hebben, hebben zich voor het overgrote deel nooit werkelijk angstig gevoeld. Het is daarom niet verwonderlijk dat de meeste Nederlanders die zich op de één of andere manier onveilig voelen hieraan verder nauwelijks praktische konsekwenties verbinden.

Voorzover er in Nederland onder de bevolking sterke onrustgevoelens leven, gaat het om een zeer specifiek soort, nl. of de vrees van (jonge) vrouwen om te worden aangerand. Wanneer men deze specifieke vorm van onrust buiten beschouwing laat, lijkt er van een onrustprobleem in Nederland nauwelijks sprake. Wij zullen daarom in het navolgende de onrustgevoelens van deze groep nog eens nader bekijken.

Allereerst dringt zich dan de vraag op of Nederlandse vrouwen objektief gezien reden hebben om zich zorgen te maken over (de ontwikkeling van) de sexuele kriminaliteit. Eén op de drie Nederlandse vrouwen veronderstelt dat zij een grotere kans heeft om aangerand te worden dan om het slachtoffer te worden van enigerlei ander delikt. Hoe groot is in werkelijkheid de kans voor een Nederlandse vrouw om het slachtoffer te worden van zo'n delikt?

Uit de door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepubliceerde cijfers blijkt dat er in Nederland jaarlijks bij de parketten van het Openbaar Ministerie ongeveer zeshonderd gevallen van (poging tot) aanranding of verkrachting worden ingeschreven. Dit aantal is de afgelopen tien jaar ongeveer konstant gebleven. Op grond van dit officiële cijfer zou men kunnen konkluderen dat de kans van een Nederlandse vrouw om te worden aangerand of verkracht verwaarloosbaar kleiner is. Er is echter reden om te veronderstellen dat lang niet alle slachtoffers van een sexueel

gewelddelikt hiervan aangifte doen bij de politie. De reële omvang van deze vorm van kriminaliteit kan derhalve niet worden afgelezen uit de Criminele Statistiek maar zal moeten worden vastgesteld op basis van de uitkomsten van zogenaamde slachtofferstudies (onderzoeken waarbij aan een representatieve groep burgers wordt gevraagd of zij in het afgelopen jaar slachtoffer van bepaalde delikten zijn geweest).

Binnen het kader van het onrustonderzoek werd aan de deelnemers gevraagd of zij in 1974 het slachtoffer waren geweest van een misdrijf, en zo ja, van welk misdrijf. Van de ruim 600 vrouwen die werden ondervraagd bleken er drie in 1974 het slachtoffer te zijn geweest van een zedendelikt (+ 0,5%). Uit een door het Criminologisch Instituut van de Katholieke Universiteit Nijmegen uitgevoerde slachtofferstudie bleek dat van de ruim 2500 in stedelijke gebieden wonende vrouwen die werden ondervraagd, eveneens ongeveer een half procent in 1973 het slachtoffer was geweest van een (poging tot) aanranding. De meeste vrouwen hadden van deze aanrandingsgevallen geen aangifte gedaan omdat zij het incident zelf niet ernstig genoeg hadden gevonden.

Uit de thans beschikbare uitkomsten van slachtofferstudies over het delikt aanranding blijkt dat de gevallen van aanranding die ter kennis van de politie komen slechts een fractie vormen van de in werkelijkheid gepleegde (poging tot) aanrandingen. Toch moet ook op grond van de gegevens over de in werkelijkheid gepleegde aanrandingen worden gekonkludeerd dat een deel van de Nederlandse vrouwen zich onveiliger voelt dan nodig is.

De gedachte van veel Nederlandse vrouwen dat zij meer kans hebben om het slachtoffer te worden van een sexueel geweldsmisdrijf dan van een vermogensmisdrijf is niet reëel. De kans die een Nederlandse vrouw heeft om slachtoffer te worden van een ernstig geval van aanranding of verkrachting is nl. in werkelijkheid, zoals wij hierboven hebben gezien, bijzonder klein. Er zijn geen aanwijzingen dat deze kans de laatste jaren groter is geworden.

Aangezien de reële omvang van de sexuele geweldskriminaliteit de bij sommige vrouwen bestaande gevoelens van onveiligheid onvoldoende kan verklaren, zal er moeten worden gezocht naar andere oorzaken. Voor een vervolgonderzoek waarin deze vraag nader wordt geanalyseerd, worden op het ogenblik op het WODC voorbereidingen getroffen. Daarbij zal dan o.a. aandacht worden besteed aan de mogelijke relatie tussen de traditionele vormen met betrekking tot het (sexuele) gedrag van vrouwen en hun vrees om te worden aangerand.

De relaties die er waarschijnlijk bestaan tussen de traditionele sexerol van de vrouw en de angst voor seksuele geweldsmisdrijven maken het voor de overheid op korte termijn onmogelijk om de gevoelens van onveiligheid van sommige vrouwen weg te nemen. De overheid zal echter wel serieuze aandacht aan dit probleem moeten besteden. De met deze onrustgevoelens samenhangende neiging van sommige vrouwen om 's avonds niet meer de straat op te gaan, zal immers in veel gevallen een direkte aantasting van hun welzijn betekenen.

Er bestaan aanwijzingen dat de misdaadverslaggeving in de dagbladers een niet onbelangrijke rol speelt bij het ontstaan van onrustgevoelens. Uit het hier besproken onderzoek naar onrustgevoelens is allereerst gebleken dat bijna 40% van de Nederlanders die weleens denken aan de mogelijkheid om slachtoffer te worden van een delikt, dit doen naar aanleiding van een krantebericht. Uit dit onderzoek is bovendien gebleken dat mensen met veel onrustgevoelens vaker de misdaadartikelen lezen dan andere mensen. Ook een recentelijk door het W.O.D.C. uitgevoerd onderzoek¹⁾ naar de kriminaliteit als gespreksonderwerp leverde een aanwijzing op dat de misdaadverslaggeving in de dagbladers een belangrijke rol speelt bij het ontstaan van onrustgevoelens. Uit dit onderzoek bleek namelijk dat vijftenzestig procent van alle gesprekken over misdrijven worden gevoerd naar aanleiding van een krante-artikel.

Aangezien de dagbladers bij het ontstaan van onrustgevoelens een faktor van betekenis lijkt te zijn, is het voor de interpretatie van de hier gepresenteerde gegevens over de onrustgevoelens van de Nederlandse bevolking van belang om te weten hoe de misdaadverslaggeving in de Nederlandse kranten zich in de laatste jaren heeft ontwikkeld.

Uit het W.O.D.C.-onderzoek "Misdadverslaggeving in Nederland"²⁾ kwam naar voren dat de totale hoeveelheid ruimte die in de Nederlandse dagbladen aan misdaadberichten wordt besteed sinds 1966 met ruim dertig procent is toegenomen. Tevens is gebleken dat de attentiewaarde van het gemiddelde misdaadartikel tegenwoordig aanzienlijk groter is dan tien jaar geleden: de misdaadartikelen hebben thans vettere koppen, worden vaker geïllustreerd met foto's en staan vaker op de voorpagina dan tien jaar geleden. De slotkonklusie van het onderzoek luidt derhalve dat de Nederlandse krantelezer

1) Zie het W.O.D.C.-rapport "Spreken over Criminaliteit"

2) Zie het W.O.D.C.-rapport "Misdadverslaggeving in Nederland tussen 1966 en 1974".

tegenwoordig veel vaker wordt gekonfronteerd met (sensationele) misdaad-artikelen dan tien jaar geleden.

De verantwoordelijkheid voor de manier waarop de krantelezers worden voorgelicht over de verschillende maatschappelijke problemen ligt volledig bij de journalisten en dagbladredakties. Initiatieven om de tendens tot vergroting van de misdaadverslaggeving in de Nederlandse kranten tegen te gaan, zullen derhalve uit de perswereld zelf moeten komen. Het principe van een vrije pers brengt echter niet met zich mee dat de overheid zich op het gebied van de voorlichting geheel passief zou moeten opstellen. De journalisten die over kriminaliteit schrijven ontlene een groot gedeelte van hun gegevens aan overheidsdiensten die werkzaam zijn op het gebied van politie of justitie. De overheid zou zich daarom kunnen afvragen of in de toekomst niet meer aandacht zou moeten worden besteed aan de voorlichting van degenen die de bevolking over de misdaad berichten. Optimale informatie aan de schrijvende pers over de ontwikkeling van de kriminaliteit in Nederland lijkt een geëigend middel om te voorkomen dat de onrustgevoelens van de bevolking over de misdaad nodeloos worden versterkt.

Het begrip Korrelatie-koëfficiënt

De korrelatie-koëfficiënt is een getal dat kan variëren van + 1.00 tot - 1.00. Hoe meer dit getal de 1.00 benadert hoe groter het verband is tussen de beide factoren. Omgekeerd geldt dat hoe meer de korrelatie-koëfficiënt bij de 0 komt te liggen, hoe kleiner het verband is. Een korrelatie-koëfficiënt van 0 wil zeggen dat er geen enkele relatie bestaat tussen de onderzochte variabelen.

Het verband tussen twee factoren kan positief of negatief zijn. We spreken van een positief verband (aangeduid met een plus-teken) wanneer een hoge score op de ene variabele samengaat met een hoge score op de andere. Zo zal er bv. een positief verband bestaan tussen intelligentie en schoolcijfers. Een dergelijke relatie wil dan zeggen dat mensen met een hoog IQ in de regel hoge cijfers halen en omgekeerd.

Van een negatief verband (aangeduid met een min-teken) is sprake wanneer een hoge score op de ene variabele samengaat met een lage op de andere. Zo zullen bv. mensen met veel rijervaring in de regel verhoudingsgewijs weinig ongelukken veroorzaken.

De betekenis van een korrelatie-koëfficiënt kan men bepalen door haar te kwadrateren en de uitkomst met 100 te vermenigvuldigen. De zo verkregen uitkomst geeft de verklaarde variantie aan.

Wanneer bv. twee variabelen A en B +.40 met elkaar korreleren betekent dit dat $A (.40)^2 \times 100 = 16\%$ van de variantie van B verklaart. Dat wil zeggen: de schommelingen in de scores op variabele B worden voor 16% door variabele A verklaard.